

23. DE BEVRIJDING VAN OOSTENDE

Met het uitschakelen van Oostende en Zeebrugge als uitvalsbasis voor Duitse U-boten, was voor de geallieerden een groot gevaar afgewend. Het zou maanden duren vooraleer de Duitsers de havenversperring zouden hebben opgeruimd, en intussen zou de oorlog allicht beëindigd zijn met een overwinning van de geallieerden, althans zo hoopten zij ... maar dat was in het begin van 1918 niet zo evident. In beide kampen begon oorlogsmoeheid, uitputting en ontbering te knagen aan het moreel van de bevolking en van de troepen. Merkwaardig was wel het feit dat dit blijkbaar het minst van al optrad in Duitsland, waar de oorlogspropaganda, de desinformatie en de volksmisleiding zodanig veel greep hadden op de bevolking dat de legerleiding tot op het laatste de Duitsers kon wijs maken dat de zo vurig verhoopte "Endsieg" vooralsnog in het bereik lag. Achteraf zou Duitsland (en onrechtstreeks ook de rest van Europa) hiervoor een zware tol betalen : na de nederlaag waren de verbijstering en het ongeloof onder het Duitse volk zo groot dat dit onvermijdelijk diepe wonden en frustraties moest teweegbrengen.

Om doeltreffend te zijn, moet propaganda wel berusten op enkele duidelijk waarneembare feiten en argumenten. Zoals eerder aangestipt, hield dit in het voorjaar van 1918 vooral verband met het massaal overbrengen, naar het westelijk front, van geharde en ervaren troepen die, door de ineenstorting van het Tsarenrijk, vrijgekomen waren aan het Oostfront. En de andere troef – althans tot in mei – was de onbeperkte duikbootoorlog, die de geallieerde maritieme aanvoerlijnen ernstig ontredde. Wat anderzijds ook bijdroeg tot de stugge vastberadenheid van Duitsland, was het "14 punten programma" van de Amerikaanse president Wilson, een weliswaar goed bedoeld vredesinitiatief ... met echter duidelijk als uitgangspunt de nederlaag van Duitsland en zijn bondgenoten.

Bijgevolg, in plaats van een vredesakkoord in overweging te nemen, ging de Duitse generale staf verder met het plannen van nieuwe krijgsverrichtingen, meer bepaald een groot en beslissend offensief op het westelijk front. Dit offensief ontketende zich in alle hevigheid op 21 maart, de eerste lentedag. De Britten, in de zone tussen Arras en La Fère, kregen de volle laag, geconfronteerd met een overmacht van vier tegen één. Zij werden overrompeld en verloren zelfs het contact met het Frans leger aan hun rechterzijde, met aldus een Duitse doorbraak tot gevolg. In allerijl werd nu eindelijk een geallieerde opperbevelhebber aangesteld, met name Maarschalk Foch. Op diezelfde dag (26 maart) werd het gat tussen de Britse en Franse linies gedicht, maar de Britse terugtocht was niet meer te stoppen en hield slechts op tegen het eind van april, toen de Duitse aanvalstroepen zelf aan het einde van hun krachten kwamen.

De verliezen aan Britse zijde (300.000 man) waren verschrikkelijk, en hun frontlijn was ruim 60 km achteruitgedrukt. Intussen waren de Duitsers nog een tweede offensief begonnen tegen de Britse linkervleugel, tussen La Bassée en Armentières. Ofschoon de Britten ook hier zware klappen moesten incasseren en op sommige plaatsen ver achteruitgedreven werden, bleef hun frontlijn intact en konden de Duitsers de beoogde doorbraak naar de Kanaalhavens niet forceren.

Op 27 mei begon bovendien een Duits offensief tegen de Franse frontlijn, tussen Soissons en Reims. Op vier dagen tijd stonden de Duitse troepen aan de Marne. Maar de Fransen, voor het eerst samen met Amerikanen, wisten hen daar tot staan te brengen. Een andere aanval op het Franse front, op 9 juni tussen Montdidier en Noyon, bracht voor de Duitsers al evenmin een betekenisvolle doorbraak. En op 15 juni verloor Oostenrijk in Italië de slag aan de Piave, waardoor deze bondgenoot het niet meer zag zitten ... en Duitsland bijgevolg helemaal alleen kwam te staan.

Maar nog deden de Duitse bevelhebbers Ludendorff en Hindenburg een ultieme poging, uitgerekend op 14 juli, de Franse nationale feestdag, met een wanhopig offensief nabij Reims, met de bedoeling door te breken naar Parijs. Na drie dagen kwam dit offensief tot stilstand, vooral dank zij het inschakelen van verse en flink uitgeruste Amerikaanse troepen. En vervolgens begon Maarschalk Foch op 18 juli aan een grootschalig tegenoffensief, waartegen de uitgeputte Duitse troepen niet meer opgewassen waren. Overal werden zij teruggedreven en hun verliezen waren enorm.

Ludendorff zag nu zelf ook wel in, dat Duitsland de oorlog niet meer kon winnen, en op 13 augustus gaf hij de Duitse regering het advies, ten spoedigste over te gaan tot het aanknopen van vredesonderhandelingen. En nu volgde de ineenstorting in een snel tempo. Op 30 september gaf het Bulgaars leger zich over. Turkije sloot op 31 oktober een wapenstilstand, hierin gevolgd door Oostenrijk op 3 november. En op 28 oktober brak een muiterij uit in de Duitse Hochsee Flotte, met hierna revolutie in Duitsland op 4 november, samen met het oprichten van "soldaten- en arbeidersraden" (naar het Russisch "sovjet"-model).

Maar hoe was intussen de toestand in Oostende? Spijts de censuur, was het algemeen bekend dat het Belgisch leger op 28 september een groot offensief had ingezet. Overal wisten de Belgen door te stoten, zelfs in het berucht bos van Houthulst, een Duits bolwerk van mitrailleursnesten en batterijen. De gevolgen hiervan waren ook in Oostende merkbaar. De Duitsers begonnen duidelijk zich voor te bereiden op een aftocht. Dit begon met het overbrengen van het Duitse burgerpersoneel naar Antwerpen. Deze technici en werklieden, vooral ingekwartierd op de Vuurtorenwijk, hadden zich tijdens de bezetting zodanig goed "ingeburgerd" dat bij hun vertrek in het station bleek dat velen in Oostende een concubine en soms ook een kind zouden achterlaten. Onder de grijnzende blikken van de spoorwegbeambten wordt het een hartverscheurend afscheid ... met nogal gemengde gevoelens, want terwijl de oorlogsliefjes snikken en schreien, zijn de koele minnaars blijkbaar al blij dat ze kunnen terugkeren naar de Heimat. Wanneer een vrouw vraagt "Wanneer zullen wij dan heiraten?", krijgt zij als antwoord "Wenn's wieder mal Krieg gibt !" (Wanneer het nog eens oorlog is!).

Doch het bleef niet bij deze evacuatie. Op 1 oktober werd door de Kommandantur het bevel uitgevaardigd dat "alle weerbare mannen van 15 tot 45 jaar" zich moesten verzamelen op diverse plaatsen om de stad te verlaten, met uitzondering van de gemeenteraadsleden, de leden en het personeel van het "Comiteit voor Hulp en Voeding", de artsen, het personeel van het Rode Kruis en de brancardiers van de Reddingsdienst. De bedoeling van deze maatregel was nogal duidelijk : in beide kampen zat men doorheen zijn reserves (in Duitsland was men reeds begonnen met het oproepen van de lichte 1920 !) en aldus wilden de Duitsers het oprukkend Belgisch leger beletten zijn reserves vrij snel weer aan te vullen.

Intussen waren de Duitsers ook reeds begonnen met het vernielen van infrastructuur : de droogdokken, de haveninstallaties, de bunkers in Mariakerke, e.d. De havengeul werd verder onbruikbaar gemaakt door het tot zinken brengen van de "Joséphine", een oude pakketboot, en twee baggerboten. En door het openen van de sluizen werd de wijk Conterdam onder water gezet.

Op 2 oktober werd ook de elektriciteitsfabriek vernield, na ontmanteling en verzending naar Duitsland van al wat demonteerbaar was. Diezelfde dag begon ook de aftocht van Duitse militairen. Heel de stad werd afgeschuimd, op zoek naar de laatste paarden en transportmiddelen, tot zelfs die van de brandweer. Bij die aftocht deden zij tevens alle sluizen springen en vernielden zij de machines van de cokesfabriek.

Intussen liep de bevoorrading op zijn laatste reserves. Het mager rantsoen dat, per gezin en voor een ganse week, nog op 7 oktober kon verdeeld worden in de "Amerikaanse winkel" van het

Comiteit, omvatte 300 g reuzel, 400 g bonen, 300 g rijst, 50 g maïsmeel, 500 g zout en 1 pakje lucifers. Door het afvoeren van de "weerbare mannen" op 1 oktober, was de bevolking weliswaar aanzienlijk verminderd, maar niettemin was een dergelijk gezins- en weekrantsoen nauwelijks voldoende om in leven te blijven. Tevens zat de bevolking vrijwel zonder brandstof, zonder elektriciteit en zonder gas.

Tot op het laatst zorgden de Duitsers voor nogal wat spanning en allerlei geruchten. Nadat sedert 2 en 3 oktober vrijwel alle Duitsers uit de stad waren weggetrokken, kwam op 9 oktober de Feldgendarmarie terug zijn intrek nemen in hun gebouw in de Langestraat. En op 10 oktober kwamen een paar compagnies terug. Blijkbaar kregen zij bevel en tegenbevel, want na al hun bagage te hebben afgeladen, werd alles weer opgeladen.

En intussen nadert het front. Op 14 oktober begint de beschieting van Oostende. Het vuur wordt beantwoord door de Tirpitz-batterij, opgesteld in de Hamilton-hoeve. De beschieting duurt drie uur en de granaten komen vooral terecht in en om de Torhoutsesteenweg. Er vallen heel wat slachtoffers onder de bevolking en de stoffelijke schade is aanzienlijk.

Op 16 oktober beginnen de Duitsers reeds in de vroege morgen alle infrastructuur te vernietigen die nog overeind staat : het spoor en de watertanks in het station, de werkhuizen van het Zeewezen en van de Spoorwegen, de bruggen van de Conterdam en van Sas-Slijkens, de sasdeuren van de dokken, de bakkerij van de SEO, enz. Hun systematische vernielzucht lijkt allengs op de tactiek van de "verschroeide aarde". Keizer Wilhelm II zou ooit eens gezegd hebben dat men aan de Belgen enkel nog zou overlaten de ogen om te schreien ...

Inmiddels zijn er van de op 1 oktober weggevoerde "weerbare mannen" al weer een driehonderdtal ontsnapt uit de verzamelplaats in Gent, waar ruim 200.000 mannen, afkomstig uit West- en Oost-Vlaanderen, in ellendige omstandigheden samenhokken. Te voet keren zij terug naar Oostende, ... terwijl anderzijds op 16 oktober 's morgens een nieuwe groep weggevoerden (mannen uit Wilskerke en Raversyde) onder begeleiding van een vijftigtal Duitse soldaten door de stad trekt.

Ook de finale plundering heeft een aanvang genomen. Eerst en vooral natuurlijk de "officiële" plundering, zoals bv de ontmanteling en het leegroven van de werkhuizen van de Wagons-Lits : alles wordt netjes ingepakt en in een lang treinkonvooi van 16 wagons naar Duitsland gevoerd, een georganiseerde diefstal die achteraf werd geraamd op ruim 11 miljoen frank ! Maar ook het gewone volk komt nog een laatste graantje meepikken, agressief en vaak met een behoorlijk stuk in de kraag. Winkelramen worden stuk geslagen en winkels worden geplunderd. Feldgendarmen zijn nergens te bespeuren. Hun chef, Gerichtsoffizier Becker, heeft trouwens op 15 oktober 's avonds zijn politionele macht overgedragen aan het Stadsbestuur, dat uiteraard volkomen machteloos staat tegenover al deze schoften.

Terwijl op 16 oktober 's avonds de laatste Duitse troepen wegtrekken, worden ten slotte ook nog al de zware kustbatterijen opgeblazen. In een mededeling aan de bevolking laat het Stadsbestuur weten dat, vooraleer de stad te verlaten, de Kommandantur "de strengste bevelen heeft gegeven voor de handhaving van de orde". Er wordt aangemaand tot kalmte en "de bestaande politiemaatregelen en schikkingen blijven voorlopig en tot nader bevel in voege".

Het Stadsbestuur heeft trouwens een bang voorgevoel, niet alleen voor incidenten met nog rondzwervende of terugtrekkende Duitsers (en 's anderendaags worden er inderdaad hier en daar nog opgemerkt) maar ook om plunderingen te vermijden. Dat laatste is al onmiddellijk het geval, en het is ook bijzonder gevaarlijk omdat de Duitsers overal munitie en handgranaten hebben laten rondslingeren. Overigens zijn de koperen hulzen van obussen fel gegeerd. De politie van Oostende

het vernield Zeestation (1918)

de Zeedijk na de bevrijding

heeft nog tijdig kunnen ingrijpen om ongelukken te voorkomen. Nog maanden nadien is een gedeelte van de Zeedijk verboden terrein achter een groot bord met de waarschuwing "Toegang verboden. Doodsgevaar!". Hetzelfde geldt voor de ruïne van de Tirpitz-batterij op de Hamiltonhoeve.

Op 17 oktober 's morgens blijkt er enkel nog een kleine Duitse achterhoede te zijn aan het kruispunt Petit Paris. Zij hebben daar een mitrailleursnest opgesteld, waaruit zowel de Nieuwpoort- als de Torhoutsesteenweg scherp in de gaten wordt gehouden voor het waarnemen van naderende geallieerde troepen. Maar ook de geallieerden komen eerst een kijkje nemen. Omstreeks halfacht 's morgens vliegt een Frans verkenningsvliegtuig over de westrand van de stad. Wanneer hij vrij laag over het kruispunt scheert, vluchten de Duitsers ijlings naar het café "Le Châtelet". Daarna verdwijnt het terug naar Nieuwpoort.

Na deze ouverture komen een paar uur later meerdere vliegtuigen aangevlogen. Zij cirkelen zeer laag boven de stad en ontketen bij de bevolking reeds een begin van laaiende geestdrift ... die echter vlug wordt getemperd door de politie, want er zijn toch nog een aantal Duitsers in de stad. De laatste Fritzen verdwijnen uiteindelijk omstreeks één uur 's middags . Ongeveer tegelijkertijd verschijnen een groot aantal vliegtuigen boven de stad, waarvan sommigen een pak Franse kranten naar beneden gooien.

Dat is blijkbaar het algemeen sein voor het vieren van de zo lang verwachte bevrijding ! Overal verschijnt de Belgische driekleur en plots draagt iedereen een Belgisch strikje of lint. En in de straten wordt het ineens een luidruchtig gewoel van een uitzinnige menigte, dansend en zwaaiend met Belgische en Franse vlaggen en vlaggetjes

Maar intussen is nog geen enkele geallieerde soldaat opgedaagd. Wel verschijnen rond 13.30 u. een aantal oorlogsschepen voor de rede van Oostende. Het blijken mijnenvegers te zijn die de Duitse mijnen in de havengeul komen opblazen. Dit vuurwerk kan alleen maar de feestvreugde nog aanwakkeren.

De eerste geallieerde militair die voet zet op Oostendse bodem, is een Franse piloot die een noodlanding moet maken op het strand. Hij is licht gekwetst en wordt in triomftocht naar een huis gedragen voor eerste verzorging. Deze eerste "bevrijder" blijkt kapitein Fougère te zijn, behorend tot het eskader van Saint Pol. Het is dus nu enkel wachten op de blijde intocht van de eerste geallieerde soldaten.

Doch eerst zou Oostende nog het bezoek krijgen van niemand minder dan de inmiddels Admiraal en "Sir" geworden Roger Keyes, de grote held van het Vindictive-epos. In een motorbootje verlaat hij het vlooteskader dat ten anker ligt op de rede van Oostende. Samen met drie officieren zet hij voet aan wal in Oostende onder het oorverdovend gejuich van de samengestroomde menigte. Maar dit fantastisch onthaal is slechts van zeer korte duur, want tot op het laatst kunnen de Duitsers niet nalaten om op te treden als spelbederver. De batterij van Klemskerke hebben zij nog steeds in handen, en nog maar nauwelijks bevindt de Admiraal zich op de kade of zij beginnen de haven van Oostende te beschieten. De menigte stuift gillend uiteen en Admiraal Keyes en zijn gevolg spoeden zich terug aan boord van hun schip.

In ieder geval staat het nu voor iedereen vast dat "onze jongens" nu weldra hun blijde en triomfantelijke intrede in Oostende zullen houden. Algemeen wordt verwacht dat zij zullen oprukken via de Nieuwpoortsteenweg, en bijgevolg begint zich daar een enorme menigte samen te trekken. En eindelijk omstreeks 17 u. is het zo ver ! Een eenzame fietser, een zekere Walaert uit Oudenaarde, verkenners bij het 2^e Regiment Jagers te Voet, is de eerste Belgische militair die na precies vier jaar terugkeert in Oostende. Hij heeft opdracht gekregen, niet verder te gaan dan Petit

Paris, de buurt te verkennen en daarna verslag uit te brengen over de toestand in Oostende. Hij krijgt hiervoor echter niet de kans, want te midden van een juichende menigte wordt hij op de schouders rondgedragen ... en zijn fiets wordt ergens in een café achtergelaten.

Gelukkig voor hem en voor het Belgisch leger duiken er nog twee andere verkenners op. Maar ook zij ondergaan het lot van hun voorganger. Zij worden van hun fiets gerukt en eveneens in triomf rondgedragen. Maar het is geen erg, want intussen arriveren behoedzaam een aantal soldaten, waaronder zelfs een Oostendenaar, met name Allaert uit de Kerkstraat, die uiteraard onmiddellijk aldaar zijn familie gaat opzoeken, wat in een minimum van tijd heel de Kerkstraat in rep en roer zet.

Intussen wordt Oostende nog steeds beschoten vanuit Klemskerke en Zeebrugge. Dit kan evenwel de mensen niet van de straat houden. Voor de Belgische troepen die Oostende naderen, is dit echter wel een goede reden om te Mariakerke het invallen van de nacht af te wachten, om dan omheen de stad te trekken, in Sas-Slijkens even uit te blazen en zich te hergroeperen, om dan verder op te rukken naar Blankenberge en Zeebrugge, terwijl een detachement de batterijen van Klemskerke en Bredene poogt onschadelijk te maken. De intrede en parade in Oostende moeten dan maar nog even op zich laten wachten.

Wie echter niet langer zijn ongeduld kan bedwingen, is onze Koning Albert. Aan boord van HMS "Tergamant", die voor de gelegenheid de Belgische vlag hijst, vaart hij samen met de Koningin naar Oostende. Aldus zet hij op 18 oktober te 8 u. voor het eerst sedert vier jaar weer voet op vaderlandse bodem van het tot dusver bezet België, en Oostende heeft hiervan de primeur ! Het nieuws verspreidt zich door de stad als een lopend vuurtje en in minder dan geen tijd wordt het Vorstenpaar omringd en omstuwd door een uitgelaten menigte. De Koningin wordt omhelsd en gekust door verschillende vrouwen. Te midden van een jubelende mensenzee bereiken zij ten slotte het Stadhuis, waar zij worden verwelkomd door Schepen van Financiën Devriese. De burgemeester,

anders altijd op post in het stadhuis, is, onwetend van de komst van de Koning, net voordien naar huis gerend omdat zijn zoon terug thuis is.

Na een kort gesprek met de Schepen, gaat het Vorstenpaar te voet terug naar de Britse destroyer. Gans Oostende is intussen samengestroomd op en nabij het Wapenplein. Voor de Oostendenaars is alleen al het aanschouwen van de figuur van de Koning de bevestiging van de zo lang verwachte bevrijding, die - zeer kenschetsend - in die dagen de "verlossing" genoemd wordt. Een oude visser neemt de Koning onder de arm en stamelt "Och, Meneere de Keunink, z'en d'r gin gedacht van, wat da we wieder ier ollemaole en ofgezien!" (Ach, Sire, ze kunnen niet weten wat we hier allemaal geleden hebben!).

De perceptie van de bevrijding van Oostende is in het andere kamp blijkbaar al even emotioneel geladen. Zo kan men lezen in de "Frankfurter Zeitung" van 18 oktober: "Het verlaten van Oostende is het pijnlijkste dat ons kan overkomen. De betekenis hiervan lijdt voor geen enkele Duitser de minste twijfel".

Voor het overige was het voor de bevolking een diepe ontgoocheling, toen werd vastgesteld dat er van een grote militaire feestparade niets in huis kwam. In de roes van de bevrijding konden de mensen maar niet snappen dat de oorlog intussen gewoon verder ging en dat het er voor het Belgische leger vooral op aan kwam, de tegenstander bestendig voor zich uit te jagen. Voor parades, festiviteiten en huldigingen zou er nog ruimschoots tijd en gelegenheid zijn na het beëindigen van de oorlog! Wel wordt op zondag 20 oktober in al de kerken van Oostende een plechtig "Te Deum" gezongen, gevolgd door een orgeluitvoering van het vaderlands lied.

(wordt vervolgd)

ILLUSTRATIES :

- het vernield Zeestation
- de Zeedijk na de bevrijding
- de restanten van het staketsel

VERBETERING

Op p. 147 van ons vorig nummer (mei), in de bijdrage "Voorgeschiedenis van de Zeemachtbasis in Oostende", gelieve het onderschrift bij de foto "Bemanningsleden van de d'Entrecasteaux" te lezen als volgt: "... zittend, **tweede** links, Maurice Vanthuyne ..."